

Οι Απόψεις Φοιτητών Νοσηλευτικής σχετικά με την Παρεχόμενη Νοσηλευτική Εκπαίδευση

Νικόλαος Α. Μπακάλης,¹ Ελένη Κουρκούλη,² Παναγιώτα Μπλέτα,² Διαμάντω Πισσά-Δημητρίου,² Μαρία Μπατσολάκη³

Provision of Nursing Education

Abstract at the end of the article

¹Νοσηλεύτης ΠΕ, BSc, PgCert, PgDipl, MSc, PhD, Επίκουρος Καθηγητής Νοσηλευτικής, Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Πάτρας, Πάτρα

²Φοιτήτρια Νοσηλευτικής, Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Πάτρας, Πάτρα

³Νοσηλεύτρια ΠΕ, BSc, PhD, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Πάτρας, Πάτρα

Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό
Ίδρυμα Πάτρας, Πάτρα

Υποβλήθηκε: 14.1.2011

Επανυποβλήθηκε: 12.7.2011

Εγκρίθηκε: 16.12.2011

Υπεύθυνος αλληλογραφίας:

Νικόλαος Α. Μπακάλης

Εγνατίας 13

Ακταίο Πάτρας, 265 00 Πάτρα

Τηλ.: 6938 053 217

e-mail: nikosbakalis@teipat.gr

Εισαγωγή: Η νοσηλευτική εκπαίδευση, διεθνώς, περιλαμβάνει την παροχή βασικής και εξειδικευμένης νοσηλευτικής φροντίδας με σκοπό να προετοιμάσει τους νοσηλευτές έτσι ώστε να εκπληρώσουν τον πολυσύνθετο ρόλο τους στον τομέα της υγείας. Πολλές προσπάθειες έχουν επιτελεστεί στο παρελθόν, και ακόμη γίνονται, για την ύπαρξη ενιαίας πανεπιστημιακής νοσηλευτικής εκπαίδευσης, στην Ελλάδα. **Σκοπός:** Διαπίστωση των απόψεων των φοιτητών Νοσηλευτικής σχετικά με την προπτυχιακή τους εκπαίδευση. **Υλικό-Μέθοδος:** Χρησιμοποιήθηκε περιγραφικό σχέδιο έρευνας. Κατασκευάστηκε ερωτηματολόγιο με 24 ερωτήσεις. Επιλέχθηκαν τρία Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (ΑΕΙ). Χρησιμοποιήθηκε δειγματοληψία ευκολίας. Το δείγμα (n=265) περιελάμβανε φοιτητές Νοσηλευτικής, με βαθμό ανταπόκρισης 100%. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε τους μήνες από Σεπτέμβριο–Δεκέμβριο του 2009. Η στατιστική επεξεργασία των δεδομένων επιτεύχθηκε με το στατιστικό πρόγραμμα Statistical Package for Social Sciences (SPSS) v. 17. Εφαρμόστηκε περιγραφική στατιστική (ποσοστά, εύρος, επικρατούσα τιμή, ενδιάμεση τιμή) και παραμετρικές δοκιμασίες (independent sample T-test). **Αποτελέσματα:** Το ερωτηματολόγιο γνώσεων έδειξε ότι οι γνώσεις των φοιτητών των Τεχνολογικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (ΤΕΙ) και του Πανεπιστημίου ήταν καλές ($\chi=2,38$ και $\chi=2,80$, αντίστοιχα), με τους φοιτητές του Πανεπιστημίου να έχουν καλύτερες γνώσεις από τους φοιτητές των ΤΕΙ ($t=-2,785$, $df=263$, $p<0,005$). Οι μέθοδοι διδασκαλίας των θεωρητικών μαθημάτων για τους φοιτητές ΤΕΙ ήταν μέτριες, ενώ του Πανεπιστημίου πολύ καλές. Όσον αφορά στην υλικοτεχνική υποδομή (θεωρία και εργαστήρια), οι φοιτητές των ΤΕΙ τις θεώρησαν μέτριες, ενώ του Πανεπιστημίου καλές. Οι φοιτητές του ΤΕΙ και του Πανεπιστημίου θεώρησαν ότι η κλινική άσκηση πρόσφερε αρκετή γνώση και εμπειρία. Τέλος, τόσο οι φοιτητές ΤΕΙ όσο και του Πανεπιστημίου είχαν την άποψη ότι πρέπει να υπάρξει ενιαία πανεπιστημιακή νοσηλευτική εκπαίδευση στην Ελλάδα. **Συμπεράσματα:** Η ενιαία πανεπιστημιακή νοσηλευτική εκπαίδευση δεν πρέπει να είναι απλά μια σκέψη, αλλά να γίνει πράξη.

Λέξεις ευρετηρίου: Θεωρία, κλινική άσκηση, νοσηλευτική εκπαίδευση, φοιτητές

Εισαγωγή

Η νοσηλευτική επιστήμη και τέχνη, θεωρία και πράξη, επικεντρώνεται στις ανάγκες υγείας και τη νοσηλεία του ασθενούς ενώ αποβλέπει στη διατήρηση, την προαγωγή ή την αποκατάσταση της ψυχοσωματικής υγείας του, καθώς και της οικογένειας και ολόκληρης της κοινωνίας. Είναι εμφανές, ότι οι νοσηλευτικές αξίες είναι αξίες των ανθρωπίνων όντων και βασικά δεν έχουν αλλάξει διά μέσου των αιώνων. Οι συνθήκες και οι περιστάσεις έχουν διαφοροποιηθεί και θα συνεχίζουν να μεταβάλλονται. Η Νοσηλευτική διαφοροποιεί τους τρόπους και τα μέσα της, προσαρμόζει τις τεχνικές και τις διεργασίες σύμφωνα με τις ανάγκες υγείας των ανθρώπων και της κοινωνίας, αναπτύσσει έρευνα και προάγει την εκπαίδευση.¹

Με γνώμονα τις τέσσερις βασικές νοσηλευτικές αρχές (ο άνθρωπος ως πρόσωπο, ως οργανισμός, ο άνθρωπος και το περιβάλλον του, ο άνθρωπος και η αποκατάσταση της υγείας του), οι νοσηλευτές παρέχουν νοσηλευτική φροντίδα στον ασθενή συνεχόμενα, όλο το 24ωρο. Ο πολυσύνθετος ρόλος του νοσηλευτή περιλαμβάνει την παροχή βασικής και εξειδικευμένης νοσηλευτικής φροντίδας, την εκπαίδευση του ασθενούς και της οικογένειάς του,² το συντονισμό της φροντίδας του ασθενούς και την έρευνα για την προαγωγή του εργασιακού χώρου και της επιστήμης γενικότερα.³

Είναι γενικά αποδεκτό ότι με την πάροδο του χρόνου, ο ρόλος του νοσηλευτή έχει αλλάξει σημαντικά. Ένας από τους πλέον σημαντικούς παράγοντες είναι η τεχνολογία.⁴ Η νανοτεχνολογία υπόσχεται να κάνει τα υγειονομικά υλικά φθηνά, ώστε όλες οι χώρες του κόσμου να έχουν τη δυνατότητα να τα αποκτήσουν.⁵ Επίσης, όλο και περισσότεροι νοσηλευτές χρησιμοποιούν το διαδίκτυο για εύρεση νέων πληροφοριών και γνώσεων, ενώ νέες, περισσότερο εξελιγμένες συσκευές βοηθούν στην παροχή ασφαλούς και ποιοτικής νοσηλευτικής φροντίδας.⁶

Όλα τα παραπάνω δε θα μπορούσαν να πραγματοποιηθούν, αν οι νοσηλευτές δεν ήταν κατάλληλα προετοιμασμένοι. Με άλλα λόγια, η νοσηλευτική εκπαίδευση διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο όχι μόνο στην κατανόηση του πολυσύνθετου ρόλου του νοσηλευτή αλλά και στην εφαρμογή του.¹ Το πρόγραμμα σπουδών είναι ένας σημαντικός παράγοντας που προσδιορίζει τις αξίες, τους στόχους, τους σκοπούς και το αντικείμενο της εκπαίδευσης. Σύμφωνα με τον Caldwell,⁷ κάθε πρόγραμμα σπουδών περιλαμβάνει το περιεχόμενο, τις μεθόδους διδασκαλίας και τους τρόπους αξιολόγησης της μάθησης.

Η νοσηλευτική εκπαίδευση στην Ελλάδα, από το 2001, είναι ανώτατη και προσφέρεται από τα Τεχνολο-

γικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (ΤΕΙ) και τα Πανεπιστήμια. Γενικότερα, σκοπός κάθε νοσηλευτικού τμήματος είναι η ανάδειξη στελεχών ικανών να ασχοληθούν, σε όλα τα πλαίσια του συστήματος υγείας (πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια, τριτοβάθμια), με το σχεδιασμό, την εποπτεία, τον έλεγχο παροχής νοσηλευτικών υπηρεσιών σε δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς υγείας, καθώς και στον τομέα της πρόληψης και της αποκατάστασης.⁸

Στην Ελλάδα, η διάρκεια σπουδών στη Νοσηλευτική (στην ανώτατη εκπαίδευση) είναι 4ετής. Τα μαθήματα κάθε έτους διδάσκονται σε δύο εξάμηνα, διάρκειας (τουλάχιστον) 13 εβδομάδων, ενώ διενεργούνται γραπτές εξετάσεις κατά το ακαδημαϊκό έτος (ΠΔ 160/2008). Με βάση τις σύγχρονες απόψεις, η διδασκαλία είναι μια διαδικασία με την οποία δημιουργούνται οι κατάλληλες προϋποθέσεις και συνθήκες, μέσα στις οποίες παρέχεται η δυνατότητα να επιτελεστεί αποτελεσματική μάθηση.⁹

Είναι γενικά αποδεκτό, ότι οι παραδοσιακές μορφές διδασκαλίας είναι η θεωρητική διδασκαλία και οι καθοδηγούμενες εργαστηριακές εξετάσεις. Η θεωρητική διδασκαλία στην οποία επίκεντρό της είναι ο καθηγητής που κατευθύνει τη μάθηση, αναφέρεται στον παιδαγωγικό τρόπο. Η παιδαγωγική αυτή μέθοδος διδασκαλίας (pedagogical) είναι συνώνυμη με τη σχέση περιεχομένου προγράμματος σπουδών και διδασκαλία.¹⁰ Οι φοιτητές μαθαίνουν τι, πώς και πότε να κάνουν κάτι, και, τέλος, οι διαλέξεις είναι ο τρόπος μετάδοσης των γνώσεων.¹¹ Ωστόσο, ο σύγχρονος τρόπος διδακτικής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση βασίζεται στο μοντέλο που καθιστά το φοιτητή στο κέντρο της μάθησης (andragogy), σύμφωνα με την οποία τους παρέχεται η δυνατότητα να αναπτύξουν πρωτοβουλίες και κριτική ικανότητα και αυτό, επειδή η κοινωνία μας είναι περισσότερο απαιτητική και ανταγωνιστική.³ Με άλλα λόγια, σήμερα δεν αρκεί να έχει ο πτυχιούχος μόνο γνώσεις, αλλά ένα πλήθος ικανοτήτων και δεξιοτήτων, και γι' αυτό η ανώτατη εκπαίδευση χρησιμοποιεί μια πληθώρα διδακτικών μεθόδων πέραν της θεωρητικής από έδρα διδασκαλίας, όπως:

- Σεμινάρια με πρόσκληση καταξιωμένων στελεχών
- Φροντιστηριακές ασκήσεις
- Πρακτικές ασκήσεις
- Ανάθεση εκπόνησης εργασιών (ατομικές-ομαδικές εργασίες, παρουσίαση εργασιών κ.ά.)
- Διδακτική καθοδήγηση
- Συμβουλευτική διδασκαλία.¹²

Στην Ελλάδα υπάρχουν οκτώ τμήματα Νοσηλευτικής ΤΕΙ και δύο τμήματα Νοσηλευτικής Πανεπιστημίου, τα οποία εκπαιδεύουν τους μελλοντικούς νοσηλευτές. Χαρακτηριστικά, οι διαφορές των Πανεπιστημίων και των

ΤΕΙ εναπόκεινται κυρίως στο γεγονός ότι:

- Η χρηματοδότηση στα Πανεπιστήμια είναι μεγαλύτερη απ' ό,τι στα ΤΕΙ.
- Τα Πανεπιστήμια διενεργούν αυτόνομα μεταπτυχιακά προγράμματα σπουδών (Master, διδακτορικό), ενώ τα ΤΕΙ μόνο σε συνεργασία με άλλα Πανεπιστήμια (εσωτερικού-εξωτερικού).

Σύμφωνα με το νομικό πλαίσιο από το 2001, η ανώτατη εκπαίδευση έχει δύο παράλληλους τομείς, τον πανεπιστημιακό και τον τεχνολογικό, και έχουν ψηφιστεί πολλά νομοσχέδια (αξιολόγηση ιδρυμάτων, συγγράμματα, παράρτημα διπλώματος κ.ά.) που κύριο σκοπό έχουν να «ευθυγραμμίσουν» την ανώτατη εκπαίδευση και να την οδηγήσουν σε ένα όσο το δυνατόν πιο ενιαίο επίπεδο. Ωστόσο, απαιτείται να επιτευχθούν περαιτέρω ρυθμίσεις, ώστε η Νοσηλευτική να είναι ενιαία πανεπιστημιακή και να μη διακρίνεται η ανώτατη εκπαίδευση σε πανεπιστημιακό και τεχνολογικό τομέα.

Ερευνώντας την ελληνική νοσηλευτική βιβλιογραφία, δε διαπιστώθηκε παρόμοια έρευνα.

Σκοπός

Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν η διερεύνηση των απόψεων των φοιτητών Νοσηλευτικής σχετικά με την προπτυχιακή νοσηλευτική τους εκπαίδευση. Επιμέρους σκοπός ήταν η ενδεικτική εκτίμηση των γνώσεων φοιτητών της Νοσηλευτικής ΤΕΙ και Πανεπιστημίου.

Υλικό και Μέθοδος

Σχεδιασμός της έρευνας

Η παρούσα έρευνα διεξήχθη τους μήνες Σεπτέμβριο–Δεκέμβριο του 2009. Περιγραφικό σχέδιο έρευνας χρησιμοποιήθηκε, επειδή σύμφωνα με τους Polit και Hungler,¹³ η περιγραφική έρευνα δίνει έμφαση στα ειδικά χαρακτηριστικά μιας δεδομένης κατάστασης και προσπαθεί να ανακαλύψει αλληλοεξαρτήσεις μεταξύ των παραγόντων τους. Στόχος της έρευνας ήταν να διαπιστώσει τις απόψεις των φοιτητών Νοσηλευτικής σχετικά με την προπτυχιακή τους εκπαίδευση.

Δείγμα

Στην παρούσα έρευνα χρησιμοποιήθηκε δείγμα ευκολίας. Ο πληθυσμός της έρευνας αποτελείται από φοιτητές Νοσηλευτικής. Για να είναι όσο το δυνατόν πιο αντιπροσωπευτικό το δείγμα της μελέτης, επιλέχθηκαν τρία Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (ΑΕΙ). Το μέγεθος του

δείγματος καθορίστηκε με δεδομένο ότι, όσο πιο μεγάλο είναι το δείγμα τόσο μεγαλύτερη θα είναι και η ακρίβεια των αποτελεσμάτων.¹⁴ Το δείγμα (n=265) περιελάμβανε φοιτητές Νοσηλευτικής από Πανεπιστήμια (n=50) και ΤΕΙ (n=215) της χώρας.

Εργαλεία μελέτης

Για τη συλλογή των δεδομένων της έρευνας χρησιμοποιήθηκε ερωτηματολόγιο που περιελάμβανε 24 ερωτήσεις ανοικτού και κλειστού τύπου. Οι ερωτήσεις ήταν κοινές τόσο για τους σπουδαστές των ΤΕΙ όσο και για τους φοιτητές του Πανεπιστημίου. Το ερωτηματολόγιο είχε τρεις ενότητες. Το πρώτο τμήμα περιελάμβανε ερωτήσεις γνώσεων με 10 ερωτήσεις, που διδάσκονταν στα Τμήματα Νοσηλευτικής. Πιο συγκεκριμένα, χρησιμοποιήθηκαν 5 ερωτήσεις που αφορούσαν στην ανατομία της καρδιάς. Οι υπόλοιπες 5 ερωτήσεις προήλθαν από τη βιβλιογραφία και αναφερόντουσαν σε γνώσεις Χειρουργικής και Παθολογικής Νοσηλευτικής. Κάθε σωστή απάντηση ελάμβανε 1 βαθμό. Άρα, η ελάχιστη βαθμολογία ήταν 0 και η ανώτατη 10. Για τη διαχείριση της συνολικής βαθμολογίας κάθε φοιτητή, κατασκευάστηκαν τέσσερις κατηγορίες, από 0–4,9=ελλιπείς (γνώσεις), 5–6,9=καλές, 7–8,9=πολύ καλές, 9–10=άριστες.

Επιλέχθηκαν φοιτητές που ήταν από το 5ο εξάμηνο σπουδών ή και σε μεγαλύτερο ώστε να έχουν διδαχθεί τις παραπάνω γνώσεις. Στη συνέχεια, η δεύτερη ενότητα του ερωτηματολογίου περιελάμβανε 10 ερωτήσεις σχετικά με την προπτυχιακή νοσηλευτική εκπαίδευση. Κατασκευάστηκε πεντάβαθμη κλίμακα απαντήσεων, από άριστη έως κακή. Τέλος, το τρίτο τμήμα περιελάμβανε μερικές δημογραφικές ερωτήσεις. Για την εγκυρότητα του οργάνου μέτρησης, χρησιμοποιήθηκε η βιβλιογραφία και μια ομάδα καθηγητών Νοσηλευτικής, οι οποίοι επιβεβαίωσαν ότι το περιεχόμενο (οι απαντήσεις του ερωτηματολογίου γνώσεων) και η δομή του ερωτηματολογίου ήταν ικανοποιητικά. Ο δείκτης αξιοπιστίας Cronbach's α ήταν 0,736, που θεωρείται ικανοποιητικός.¹⁵

Διαδικασία

Αφού επιλέχθηκαν τα εκπαιδευτικά ιδρύματα, απεστάλησαν επιστολές στους προϊστάμενους των τμημάτων Νοσηλευτικής. Η επιστολή επεξηγούσε το σκοπό της έρευνας, τον τρόπο συλλογής των πληροφοριών και ζητούσε άδεια για την προσέγγιση των φοιτητών Νοσηλευτικής στο Ε', στο ΣΤ' και στο Ζ' εξάμηνο σπουδών. Η διασφάλιση της ανωνυμίας, της εμπιστευτικότητας και της εθελοντικής συμμετοχής των σπουδαστών αναφερόταν στην επιστολή

προς τους προϋσταμένους των νοσηλευτικών τμημάτων. Αφού δόθηκε η έγκριση, από τον(ην) προϊστάμενο(η) για διεξαγωγή της έρευνας, στη συνέχεια ελέγχθηκε το πρόγραμμα σπουδών των Ε', ΣΤ' και Ζ' εξαμήνων, έτσι ώστε να επιλεγούν μαθήματα, τα οποία παρακολουθούσαν οι φοιτητές, με αποτέλεσμα να υπάρχει το μεγαλύτερο δείγμα σε κάθε εξάμηνο. Η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου διαρκούσε από 15–20 min.

Στατιστική ανάλυση

Η στατιστική επεξεργασία των δεδομένων επιτεύχθηκε με το στατιστικό πρόγραμμα Statistical Package for Social Sciences (SPSS) v. 17. Χρησιμοποιήθηκε επίπεδο σημαντικότητας (p) που ανερχόταν σε $<0,05$. Η ανάλυση των αποτελεσμάτων περιελάμβανε περιγραφική στατιστική (ποσοστά, εύρος, επικρατούσα τιμή, ενδιάμεση τιμή) και επαγωγική στατιστική (παραμετρικές δοκιμασίες, independent sample T-test).

Αποτελέσματα

Η ηλικία των φοιτητών κυμαινόταν από 18–43 ετών ($x=22,1$ έτη), ήταν γυναίκες (81%), στο 5ο (32,1%) και στο 7ο (31,3%) εξάμηνο σπουδών. Το ερωτηματολόγιο γνώσεων έδειξε ότι οι γνώσεις των φοιτητών ΤΕΙ και Πανεπιστημίου ήταν καλές ($x=2,38$ και $x=2,80$, αντίστοιχα), με τους φοιτητές του Πανεπιστημίου να έχουν καλύτερες γνώσεις από τους φοιτητές των ΤΕΙ ($t=-2,785$, $df=263$, $p<0,005$) (πίνακας 1).

Η έρευνα έδειξε ότι οι μέθοδοι διδασκαλίας των θεωρητικών μαθημάτων για τους φοιτητές ΤΕΙ ήταν καλές (45,1%), ενώ του Πανεπιστημίου πολύ καλές (47,8%). Όσον αφορά στην υλικοτεχνική υποδομή (θεωρία και εργαστήρια), οι φοιτητές των ΤΕΙ τις θεώρησαν μέτριες (38,1% και 43,7%, αντίστοιχα), ενώ του Πανεπιστημίου καλές (40,4% και 42,2%, αντίστοιχα). Επίσης, η συνεργασία με τους καθηγητές χαρακτηρίστηκε πολύ καλή (52,3%) από τους φοιτητές του Πανεπιστημίου και καλή (43,3%) για τους φοιτητές του ΤΕΙ. Επιπρόσθετα, οι φοι-

τητές του ΤΕΙ και του Πανεπιστημίου θεώρησαν ότι η κλινική άσκηση πρόσφερε αρκετή (34,0% και 37,8%, αντίστοιχα) γνώση και εμπειρία, ενώ είχαν την άποψη ότι οι θεωρητικές γνώσεις εφαρμόζονταν αρκετά στην κλινική πράξη. Η βιβλιοθήκη, και από τις δύο ομάδες, θεωρήθηκε ότι ήταν αρκετά εξοπλισμένη, έτσι ώστε να προωθεί τη μελέτη και την έρευνα. Αξίζει να σημειωθεί, ότι οι φοιτητές ΤΕΙ θεωρούσαν ότι είχαν ισάξιες γνώσεις με τους φοιτητές του Πανεπιστημίου (75%) και πίστευαν ότι οι νοσηλευτές πανεπιστημιακής εκπαίδευσης (ΠΕ) και τεχνολογικής εκπαίδευσης (ΤΕ) έχουν τα ίδια δικαιώματα στο εργασιακό τους περιβάλλον (56,3%), ενώ οι φοιτητές Πανεπιστημίου διαφωνούσαν και με τις δύο αυτές απόψεις (53% και 76,5%, αντίστοιχα). Τέλος, τόσο οι φοιτητές ΤΕΙ (88,3%) όσο και του Πανεπιστημίου (52,8%) θεωρούσαν ότι πρέπει να υπάρξει ενιαία πανεπιστημιακή νοσηλευτική εκπαίδευση στην Ελλάδα (πίνακας 2).

Πραγματοποιώντας στατιστικές δοκιμασίες μεταξύ των ερωτηματολογίων γνώσεων και των δημογραφικών στοιχείων του δείγματος, είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι δεν υπήρχε στατιστική διαφορά μεταξύ φύλου και ερωτηματολογίου γνώσεων ($t=-0,133$, $df=263$, $p>0,05$). Οι άνδρες είχαν τις ίδιες γνώσεις με τις γυναίκες (πίνακας 3), ενώ στα μεγαλύτερα εξάμηνα (7ο) είχαν καλύτερες γνώσεις απ' ό,τι στα μικρότερα εξάμηνα (5ο) ($t=-2,443$, $df=166$, $p<0,05$) (πίνακας 4). Τέλος, οι μεγαλύτερης ηλικίας φοιτητές (>25 ετών) είχαν καλύτερες γνώσεις ($x=3,00$) από τους φοιτητές μικρότερης ηλικίας (18–24 ετών) ($x=2,46$).

Συζήτηση

Είναι γεγονός ότι ζούμε σε μια εποχή ταχέων ανακατατάξεων και αλλαγών. Η σύγχρονη κοινωνία είναι πολύπλοκη, ενώ τα προβλήματα και οι ανάγκες της προϋποθέτουν τρόπους αντιμετώπισης διαφορετικούς από εκείνους που μέχρι τώρα ήταν γνωστοί. Το θέμα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης είναι ένα επίκαιρο, ανοικτό, πολυδιάστατο και πολυσυζητημένο θέμα στο χώρο της παιδείας. Αυτό

Πίνακας 1. Σύγκριση γνώσεων φοιτητών ΤΕΙ και Πανεπιστημίου.

	Ίδρυμα	n	Μέση τιμή	Τυπική απόκλιση	Τυπικό μέσο σφάλμα	Δοκιμή Levene για ισότητα διακυμάνσεων	t	df	Sig. (2-tailed)
Test	ΤΕΙ	215	2,38	0,996	0,068	F	Sig.		
	Πανεπιστήμιο	50	2,80	0,833	0,118		-2,785	263	,006
						7,388	0,007	-3,112	84,887
									,003

ΤΕΙ: Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα

Πίνακας 2. Απαντήσεις φοιτητών Νοσηλευτικής σχετικά με την παρεχόμενη νοσηλευτική εκπαίδευση.

Ερωτήσεις	Φοιτητές Πανεπιστημίου (%)						Φοιτητές ΤΕΙ (%)					
Μέθοδος διδασκαλίας θεωρητικών μαθημάτων	Άριστη 13,8	Πολύ καλή 47,8	Καλή 31,6	Μέτρια 6,4	Κακή –	Mode 2	Άριστη 1,4	Πολύ καλή 11,6	Καλή 45,1	Μέτρια 38,1	Κακή 3,7	Mode 3
Υλικοτεχνική υποδομή εργαστηρίων	Άριστη 3,9	Πολύ καλή 11,9	Καλή 42,2	Μέτρια 37,3	Κακή 4,7	Mode 3	Άριστη 2,3	Πολύ καλή 5,6	Καλή 19,5	Μέτρια 43,7	Κακή 18,8	Mode 4
Υλικοτεχνική υποδομή θεωρητικών μαθημάτων	Άριστη 11,8	Πολύ καλή 30,2	Καλή 40,4	Μέτρια 15,6	Κακή 2	Mode 3	Άριστη 1,9	Πολύ καλή 10,2	Καλή 26,5	Μέτρια 38,1	Κακή 23,3	Mode 4
Συνεργασία με τους καθηγητές	Άριστη 17,7	Πολύ καλή 52,3	Καλή 28,6	Μέτρια 1,4	Κακή –	Mode 2	Άριστη 2,3	Πολύ καλή 21,9	Καλή 43,3	Μέτρια 28,4	Κακή 4,2	Mode 3
Η κλινική άσκηση σας προσφέρει γνώση και εμπειρία;	Πάρα πολύ 33,6	Πολύ 20,2	Αρκετά 37,8	Λίγο 5,4	Καθόλου –	Mode 1	Πάρα πολύ 16,7	Πολύ 17,2	Αρκετά 34	Λίγο 27	Καθόλου 5,1	Mode 3
Εφαρμόζετε τη θεωρία στην κλινική σας άσκηση;	Πάρα πολύ 11,8	Πολύ 38,3	Αρκετά 36,2	Λίγο 13,7	Καθόλου –	Mode 2	Πάρα πολύ 4,7	Πολύ 19,1	Αρκετά 32,6	Λίγο 32,1	Καθόλου 11,6	Mode 3
Εξοπλισμός βιβλιοθήκης του ιδρύματός σας	Πάρα πολύ 5,5	Πολύ 28,2	Αρκετά 36,1	Λίγο 30,2	Καθόλου –	Mode 3	Πάρα πολύ 5,6	Πολύ 14,9	Αρκετά 42,3	Λίγο 29,8	Καθόλου 7,4	Mode 3
Γνώσεις των φοιτητών ΤΕΙ/Πανεπιστημίου είναι ισάξιες;	Πάρα πολύ –	Πολύ 13,6	Αρκετά 34,1	Λίγο 34,1	Καθόλου 18,2	Mode 3	Πάρα πολύ 13,5	Πολύ 19,1	Αρκετά 42,3	Λίγο 15,8	Καθόλου 9,3	Mode 3
Ενιαία πανεπιστημιακή νοσηλευτική εκπαίδευση στην Ελλάδα	Ναι 52,8	Όχι 33,8	Δεν απαντώ 13,4		Mode 1		Ναι 88,3	Όχι 4,7	Δεν απαντώ 7		Mode 1	
Οι νοσηλευτές ΤΕ έχουν ίδια δικαιώματα με τους νοσηλευτές ΠΕ στο μελλοντικό εργασιακό τους περιβάλλον	Ναι 23,5	Όχι 76,5	Mode 2				Ναι 56,3	Όχι 43,7	Mode 1			

%: Ποσοστά

Mode: Επικρατούσα τιμή

ΤΕΙ: Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα

ΠΕ: Πανεπιστημιακή εκπαίδευση

ΤΕ: Τεχνολογική εκπαίδευση

φαίνεται και από τα γεγονότα που διαδραματίζονται την τελευταία περίοδο του έτους –κείμενο προς διαβούλευση για την ανώτατη εκπαίδευση– αλλά και από τα προηγούμενα χρόνια που έγιναν μεταβολές στην ανώτατη εκπαίδευση σε νομοθετικό και σε στρατηγικό πλαίσιο.

Η παρούσα έρευνα ενδεικτικών γνώσεων διαπίστωσε ότι οι φοιτητές των ΤΕΙ και του Πανεπιστημίου έχουν καλές γνώσεις, με τους φοιτητές του Πανεπιστημίου να έχουν καλύτερες γνώσεις από εκείνους των ΤΕΙ ($t=-2,785$, $df=263$, $p<0,005$). Αν και από το 2001, όταν τα ΤΕΙ έγιναν

Πίνακας 3. Σύγκριση γνώσεων φοιτητών ΤΕΙ και Πανεπιστημίου με το φύλο.

	Φύλο	n	Μέση τιμή	Τυπική απόκλιση	Τυπικό μέσο σφάλμα	Δοκιμή Levene για ισότητα διακυμάνσεων	t	df	Sig. (2-tailed)
Test	Άρρεν	50	2,44	1,091	0,154	F	Sig.		
	Θήλυ	215	2,46	0,956	0,065		-0,133	263	0,895
						3,269	0,072	-0,122	67,553

ΤΕΙ: Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα

Πίνακας 4. Σύγκριση γνώσεων φοιτητών ΤΕΙ και Πανεπιστημίου με το εξάμηνο.

	Εξάμηνο	n	Μέση τιμή	Τυπική απόκλιση	Τυπικό μέσο σφάλμα	Δοκιμή Levene για ισότητα διακυμáσεων	t	df	Sig. (2-tailed)
Test	5ο	85	2,48	0,995	0,108	F	Sig.		
	7ο	83	2,84	0,917	0,101		-2,443	166	0,016
						3,148	0,078	-2,446	165,446

TEI: Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα

ανώτατα, οι διοικήσεις των ΤΕΙ εργάστηκαν προς την κατεύθυνση να αναβαθμίσουν τις προπτυχιακές τους σπουδές και να εξισώσουν τα ΤΕΙ με τα Πανεπιστήμια, φαίνεται ότι σε έναν αρκετά μεγάλο βαθμό το έχουν επιτύχει. Χρειάζεται όμως να επιτελεστούν ακόμη περισσότερα, κυρίως από την πλευρά της πολιτείας όπως η άμεση αύξηση της χρηματοδότησης των ΤΕΙ (που πιθανόν επηρεάζει την υλικοτεχνική υποδομή των ιδρυμάτων) και, επίσης, η άμεση πρόσληψη επιστημονικού προσωπικού στα ΤΕΙ που έχει μειωθεί δραστικά λόγω συνταξιοδοτήσεων και παγώματος προσλήψεων (που ενδεχομένως επηρεάζει τη θεωρητική διδασκαλία). Είναι γενικά αποδεκτό, ότι τα Πανεπιστήμια και τα ΤΕΙ έχουν σήμερα, όσο ποτέ άλλοτε, περισσότερες ομοιότητες παρά διαφορές.

Αξίζει να σημειωθεί, ότι οι φοιτητές των ΤΕΙ και του Πανεπιστημίου εκτιμούν περισσότερο θετικά το κλινικό πλαίσιο, και λιγότερο τα θεωρητικά μαθήματα και την υλικοτεχνική υποδομή. Η σημαντικότητα της κλινικής άσκησης έχει καταγραφεί στην ελληνική και την ξένη βιβλιογραφία.^{16,17} Παρόμοια αποτελέσματα έδειξε η παρούσα έρευνα, αφού οι φοιτητές πιστεύουν ότι η κλινική άσκηση προσφέρει αρκετή γνώση και εμπειρία, επιτυγχάνοντας το σκοπό της, παρέχοντας στους φοιτητές Νοσηλευτικής την ευκαιρία να εφαρμόσουν τις θεωρητικές γνώσεις και δεξιότητες που έχουν διδαχθεί στην πράξη.

Όσον αφορά στην υλικοτεχνική υποδομή, δηλαδή τον εξοπλισμό των αιθουσών σε οπτικοακουστικά μέσα και των εργαστηρίων σε αναλώσιμο εκπαιδευτικό υλικό, οι φοιτητές των ΤΕΙ θεωρούν ότι είναι μέτριος, ενώ του Πανεπιστημίου ότι είναι καλός. Αυτό συμβαίνει, πιθανόν γιατί οι φοιτητές έχουν διαπιστώσει ελλείψεις σε οπτικοακουστικά μέσα όπως διαφανοσκόπια, projectors και video τα οποία είναι σημαντικά γιατί συμβάλλουν στην καλύτερη ανάλυση του αντικειμένου που διδάσκεται. Κρίνεται επιτακτική η ανάγκη άμεσης αύξησης της χρηματοδότησης της ανώτατης εκπαίδευσης, και ειδικά των ΤΕΙ, αφού τα οπτικοακουστικά μέσα συμβάλλουν στην προσπάθεια

των καθηγητών να βελτιώσουν τις μεθόδους διδασκαλίας τους, και ως αποτέλεσμα βοηθούν τους φοιτητές να μάθουν και να κατανοήσουν καλύτερα το αντικείμενο.¹⁸ Δηλαδή, όσο υψηλότερος είναι ο δείκτης κατανόησης του αντικειμένου το οποίο διδάσκεται, τόσο καλύτερη είναι και η εκπαίδευση που παρέχεται στους φοιτητές.¹⁹

Τέλος, όσον αφορά στα θεωρητικά μαθήματα (μέθοδοι διδασκαλίας, συνεργασία με τους καθηγητές), οι φοιτητές των ΤΕΙ θεωρούν ότι είναι καλές, ενώ του Πανεπιστημίου πολύ καλές. Είναι αλήθεια, ότι η ανώτατη εκπαίδευση πρέπει να μεταφερθεί από την εκπαίδευση με επίκεντρο τον καθηγητή ως μέθοδο διδασκαλίας στην εκπαίδευση με επίκεντρο το φοιτητή, έτσι ώστε να παρέχει τη δυνατότητα στο φοιτητή να σκέφτεται με γνώμονα τη θεωρία, τη βιβλιογραφία, το νοσηλευτικό σύστημα κλινικής φροντίδας και στο τέλος να αξιολογεί με βάση επιχειρήματα.²⁰ Επιπλέον, οι μέθοδοι αξιολόγησης των φοιτητών Νοσηλευτικής στην Ελλάδα καλό είναι να ακολουθήσουν τα ευρωπαϊκά πρότυπα, όπου η επίδοση των φοιτητών εξαρτάται τόσο από τη γραπτή εξέταση (50%) όσο και από τη γραπτή εργασία (50%). Το συγκεκριμένο μοντέλο αξιολόγησης προϋποθέτει ανελλιπή θεωρητική και κλινική παρακολούθηση, άρτια εξοπλισμένη βιβλιοθήκη και προσωπική εργασία από τους φοιτητές.²¹

Περιορισμοί της μελέτης

Ο πρώτος περιορισμός της παρούσας έρευνας ήταν ο μικρός αριθμός του δείγματος. Αν και η έρευνα προσέφερε σημαντικά στοιχεία αναφορικά με τις απόψεις των φοιτητών Νοσηλευτικής για την παρεχόμενη προπτυχιακή νοσηλευτική εκπαίδευση, κρίνεται αναγκαίο στο μέλλον η χρησιμοποίηση μεγαλύτερου δείγματος. Επίσης, αν και το ερωτηματολόγιο χρησιμοποιήθηκε σε πιλοτική μορφή, ο δείκτης αξιοπιστίας άλφα (α) ήταν αρκετά υψηλός ($\alpha=0,736$). Επιπλέον, η έλλειψη χρόνου και οικονομικών πόρων ανάγκασε τους ερευνητές σε δείγμα από τρία μόνο ΑΕΙ.

Συμπεράσματα

Η νοσηλευτική εκπαίδευση είναι ένα θέμα που απασχολεί όλους και ιδιαίτερα τους φοιτητές, οι οποίοι είναι αποδέκτες αυτής. Μέσω της παρούσας έρευνας διαπιστώθηκαν κοινές απόψεις, προβλήματα και διαφωνίες από τους φοιτητές Νοσηλευτικής. Πιο συγκεκριμένα, οι φοιτητές των ΤΕΙ εξέφρασαν προβλήματα σχετικά με την υλικοτεχνική υποδομή (θεωρίας και εργαστηρίων) και τις μεθόδους διδασκαλίας των θεωρητικών μαθημάτων. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι φοιτητές Νοσηλευτικής που σπουδάζουν σε ΤΕΙ και στο Πανεπιστήμιο είναι ικανοποιημένοι τόσο από τις θεωρητικές γνώσεις που αποκτούν όσο και

από την κλινική τους εκπαίδευση. Τέλος, οι φοιτητές συμφωνούν και ταυτόχρονα δίνουν και το μήνυμα για ενιαία νοσηλευτική πανεπιστημιακή εκπαίδευση στην Ελλάδα.

Ερευνητικές προτάσεις – Κατευθύνσεις

Επισημαίνεται η περαιτέρω διερεύνηση του θέματος, με μελέτες που θα εστίαζαν περισσότερο σε βασικές ή και εξειδικευμένες γνώσεις των φοιτητών Νοσηλευτικής σε όλα τα έτη (εξάμηνα) σπουδών. Επιπρόσθετα, το ερωτηματολόγιο γνώσεων θα μπορούσε να αποτελείτο από περισσότερες ερωτήσεις έτσι ώστε να αποδεικνύεται ενδελεχώς το επίπεδο γνώσεων.

ABSTRACT

Estimation of Knowledge and Attitudes of Student Nurses regarding the Provision of Nursing Education

Nick A. Bakalis,¹ Eleni Kourkouli,² Panagiota Mpleta,² Diamanto Pissa-Dimitriou,² Maria Batsolaki³

¹PhD, MSc, RN, BSc, PgCert, PgDipl, Assistant Professor of Nursing, Technological Educational Institute of Patras, ²Student Nurse, Technological Educational Institute of Patras, ³PhD, RN, BSc, Associate Professor of Nursing, Technological Educational Institute of Patras, Patras, Greece

Background: Nursing education, worldwide, includes general and specialized nursing care, aimed to prepare nurses to fulfill their multi-dimensional role in health care settings. Concerted efforts over the years have been directed towards the provision of uniform, university level nursing education in Greece. **Aim:** To identify the attitudes of student nurses in Greece about their pre-registration nursing education. **Method:** A descriptive research design was used. The data were collected through a specially designed questionnaire with 24 questions, administered to a convenience sample of 265 student nurses (100% response) from 3 Greek higher educational institutes. The study was conducted between September and December 2009. Statistical analysis included descriptive statistics (percentage, range, mode, median) and parametric testing (independent sample T-test), using Statistical Package for Social Sciences (SPSS), version 17. **Results:** Nursing students from both university and technological educational institute (TEI) departments of nursing had good knowledge ($x=2.38$ and $x=2.80$, respectively), with the level of knowledge of the universities students higher than that of the TEI students ($t=-2.785$, $df=263$, $p<0.005$). Regarding the teaching methods of the theoretical courses, the TEI students believed the level was moderate, while the university students believed it was very good. The TEI students rated the course material and technical infrastructure (theory and laboratories) moderate, and the university students good. Both TEI and university students indicated that clinical practice offered important knowledge and experience. Finally, both TEI and university students expressed the belief that nursing education in Greece should become uniform (i.e., university level). **Conclusions:** Uniform, university level nursing education should be not simply an idea, but should be put into effect. *NOSILEFTIKI* 2012, 51 (1): 55–62.

Key-words: clinical practice, nursing education, students, theory

✉ **Corresponding Author:** Nick A. Bakalis, 13 Egnatias street, Aktaio Patras, GR-265 00 Patras, tel.: +30 6938 053217, e-mail: nikosbakalis@teipat.gr

Βιβλιογραφία

1. Suliman WA, Halabi J. Critical thinking, self-esteem, and state anxiety of nursing students. *Nurse Educ Today* 2007, 27:162–168
2. Πατιστέα Ε. Προφίλ και δημόσια εικόνα του νοσηλευτικού επαγγέλματος: Ελληνική και διεθνής πραγματικότητα. *Νοσηλευτική* 1998, 37:361–369
3. Evans W, Kelly B. Pre-registration diploma student nurse stress and coping measures. *Nurse Educ Today* 2004, 24:473–482
4. Υφαντόπουλος ΝΙ. *Τα οικονομικά της υγείας: Θεωρία και πολιτικά*. Εκδόσεις Τυπωθήτω, Αθήνα, 2003

5. McIlpatrick S. The future of nurse education: Characterised by paradoxes. *Nurse Educ Today* 2004, 24:79–83
6. Paul RW, Heaslip P. Critical thinking and intuitive nursing practice. *J Adv Nurs* 1995, 22:40–47
7. Caldwell K. Ideological influences on curriculum development in nurse education. *Nurse Educ Today* 1997, 17:140–144
8. Brady AM. Assessment of learning with multiple-choice questions. *Nurse Educ Pract* 2005, 5:238–242
9. Kyrkjebø JM, Hage I. What we know and what they do: Nursing students' experiences of improvement knowledge in clinical practice. *Nurse Educ Today* 2005, 25:167–175
10. Allan HT, Larsen JA. Learning from others: Overseas nurses' views of UK nursing. *Nurse Educ Today* 2003, 23:393–395
11. Levett-Jones TL. Self-directed learning: Implications and limitations for undergraduate nursing education. *Nurse Educ Today* 2005, 25:363–368
12. Zabalegui Yarnoz A. Nursing education in Spain – past, present and future. *Nurse Educ Today* 2002, 22:311–318
13. Polit G, Hungler P. *Nursing research: Methods, appraisal and utilization*. 8th ed. Lippincott, Philadelphia, 2006
14. Burns N, Grove S. *Nursing research*. 3rd ed. WB Saunders, Philadelphia, 2004
15. Sirkin RM. *Statistics for the social sciences*. Sage Publications, Thousand Oaks, CA, 1995
16. Κοτζαμπασάκη Σ. Μοντέλα κλινικής νοσηλευτικής εκπαίδευσης: Εξέλιξη και επιδράσεις στη μάθηση των φοιτητών Νοσηλευτικής. *Νοσηλευτική* 2006, 45:315–325
17. Midgley K. Pre-registration student nurses perception of the hospital-learning environment during clinical placements. *Nurse Educ Today* 2006, 26:338–345
18. Jones PW. Issues concerning health-related quality of life. *Chest* 1995, 107(Suppl 5):187S–193S
19. Mallaber C, Turner P. Competency versus hours: An examination of a current dilemma in nurse education. *Nurse Educ Today* 2006, 26:110–114
20. Camiah S. New skills required of nurse tutors in the UK: A study within two Project 2000 pilot schemes for pre-registration nursing courses. *Nurse Educ Today* 1998, 18:93–100
21. Watson R, Hogston R, Norman I, Stimpson A, Sanderson D, O'Reilly J et al. Quality assurance in UK nursing education: Public protection in the era of streamlined assessment. *Nurse Educ Today* 2005, 25:49–55